

Miriam de Boer - Van Speyk, een winterfantasie [Verkenning]

Casuscollege Romantiek
Periode 3
Academiejaar 2003-2004

1) Hoofdstukindeling '*Van Speyk, een winter-fantazy*'

Het werk is opgedeeld in verschillende hoofdstukken, te weten:

- Een niet genummerd en getiteld hoofdstuk (van blz. 47 t/m blz. 52)
- II. De dichter (van blz. 53 t/m blz. 62)
- III. Andwerpen (van blz. 63 t/m blz. 68)
- IV. De offerdood (van blz. 69 t/m blz. 81)
- V. De vuurtoren bij Egmond aan Zee (van blz. 82 t/m blz. 87)
- VI. Het besluit (van blz. 88 t/m blz. 91)

2) Genre

'*Van Speyk, een winter-fantazy*' is een verhalend gedicht. Het woord 'fantazy' uit de titel geeft bovendien – volgens het Woordenboek der Nederlandsche Taal (WNT) – aan dat de dichter de kracht van zijn verbeelding de vrije loop heeft laten gaan bij het schrijven van het werk.

3) Typering van de teksten

De Belgische Opstand is de aanleiding vanuit de buitenwereld die de pen van Van der Hoop in beweging bracht tot het schrijven van '*Van Speyk, een winter-fantazy*'. In '*De lucht in gevlogen, de hemel in geprezen*' door Sandra de Vries wordt beweerd dat veel Nederlandse auteurs uit die tijd verhaalden over deze gebeurtenis. Om zo lucht te geven aan de edele verontwaardiging over de ondankbare Belgen die zich afwenden van de Oranjevorst.

Het onderwerp in het werk van Van der Hoop is een eerbetoon aan de Hollandse luitenant Van Speyk. Hij offerde zijn leven op in naam van zijn vaderland door zijn vastgelopen schip op 5 februari 1831 met vriend en vijand de lucht in te laten vliegen. Een daad waarvoor hij alom werd geprezen, zo ook in de literatuur.

Van der Hoop vertelt met zijn verhalend gedicht dus een historische gebeurtenis en doet dit op een narratieve manier. Er is namelijk een duidelijke verhaalstructuur, bijvoorbeeld de opeenvolging van gebeurtenissen voordat Van Speyk zijn schip de lucht inblaast.

Mijns inziens moet wel worden opgemerkt dat deze historische gebeurtenis zeer waarschijnlijk niet volgens de juiste feiten is weergegeven. De titel van het werk geeft al aan dat het om 'een winter-fantazy' gaat. Er moet dus rekening worden gehouden met de verbeelding van de dichter. Daarnaast wordt de gebeurtenis wel heel eenzijdig verteld. De verteller staat duidelijk aan de kant van de Hollanders; Van Speyk wordt immers vereerd. Het werk bevat naast historische dus ook fictieve elementen.

De politieke voorkeur van de dichter blijkt al uit het eerste hoofdstuk van het gedicht. Hij geeft aan hoe zijn vrienden over hem zullen spreken op zijn graf, namelijk dat hij een Hollander is in hart en nieren:

'Hij heeft eens helden lof verkond.
Hij toonde, prat op de eer der vaderen,
Dat Hollandsch bloed hem stroomde in den aderen,
En dat, hoe 't leed hem tegenschon,
Hij Holland nooit verzaken kon [...]'

De thematiek die duidelijk naar voren komt in *'Van Speyk, een winter-fantazy'* is de Belgische Opstand waarin de moed, kracht en eer van de Hollanders tegenover de lafheid, zwakheid en het verraad van de Belgen de belangrijkste plaats inneemt. P. van Zonneveld schrijft in het artikel 'De Belgische Opstand en de Nederlandse literatuur', verschenen in *De Negentiende eeuw* 5 (1981), dat deze thematiek typerend is voor veel Nederlandse werken over de Belgische Opstand.

Andere thema's die in *'Van Speyk, een winter-fantazy'* aan bod komen zijn: heldendaden, nationalisme, vaderlandsliefde en trouw aan de vorst.

Wat betreft de karakterisering van de personages kan het volgende worden gezegd:

De persoon waar het hele werk aan is opgehangen, dus de hoofdpersoon, is de Hollandse luitenant Van Speyk. Deze wees uit Amsterdam wordt door de dichter geprezen vanwege diens daadkrachtig optreden en heldhaftigheid. Van Speyk is een zogeheten flatcharacter, hij maakt namelijk geen psychologische ontwikkeling door gedurende het verhaal.

Dit geldt ook voor een ander belangrijk personage in het verhaal, de dichter Ewoud (af en toe ook door Van der Hoop geschreven als Ewout). Van Ewoud worden uiterlijke, maar ook enkele innerlijke kenmerken gegeven. Dit gebeurt op een ontrollende manier; de lezer krijgt informatie over Ewoud bij stukjes en beetjes verspreid over het gedicht.

Alle andere personages, zoals de vriend van Ewoud, laat ik hier verder onbeschreven, omdat de dichter erg weinig informatie over deze figuren verstrekt. Deze personages kunnen dus als bijfiguren worden getypeerd en dienen om een handeling op gang te houden.

Wel wil ik opmerken dat de Hollandse oorlogsvloot is gepersonifieerd tot de Nederlandse (zee)leeuw. Van der Hoop doet dit om de heldhaftigheid van de Nederlanders te stellen in tegenstelling tot de lafheid van de afvallige Belgen, die worden afgeschilderd als 'tigers van het verraad'. Amsterdam wordt ook gepersonifieerd. Van der Hoop spreekt de 'Aemstelstad' bijvoorbeeld aan met 'U'. Tot slot kan worden gemeld dat Van der Hoop een heleboel namen noemt in zijn gedicht, deze figuren bespreek ik uitvoerig onder kopje vier.

In het werk is sprake van opvallende descriptieve elementen. Het verhaal stopt hier als het ware en er wordt bijvoorbeeld van Ewoud, hetzij enigszins beknopt en traditioneel, een uiterlijke beschrijving gegeven. Ook zijn natuurbeschrijvingen terug te vinden, zoals onderstaand voorbeeld:

'Een zachte wind, geen wind te noemen;
Maar liefst een teedre morgenzucht,
Die 't dauwdropwieglend veld der bloemen,
Met balsemzoete geur bevrucht [...]'

Zoals uit bovenstaand voorbeeld blijkt, is tevens sprake van formele characteristics. Van der Hoop heeft lange samenstellingen bedacht als 'dauwdropwieglend' en 'morgenwindgesuis'. Over de versificatie kan worden gezegd dat wisselende metra en rijmsoorten kenmerkend zijn voor *'Van Speyk, een winter-fantazy'*.

4) Genoemde namen in Van Speyk en de bijbehorende functies

Naast de genoemde en beschreven personages onder kopje drie wordt in Van Speyk menig maal verwezen naar andere personen. Hieronder een greep uit de veel vermelde namen:

Van der Hoop noemt personen als Claassens, Tromp, en De Ruyter. Allemaal legendarische figuren die zich met hart en ziel hebben ingezet voor het vaderland. Claassens (Reinier Claeszens) bijvoorbeeld liet in 1606 zijn boot in de lucht vliegen, toen hij bij Kaap Sint Vincent in handen dreigde te vallen van de Spanjaarden. En van De Ruyter (Herman de Ruyter) wordt beweerd dat hij zich in 1570 met vriend en vijand de lucht in liet vliegen, toen de Spaanse kapitein Lorenzo Parea op last van Alva slot Loevestein belegerde.

P. van Zonneveld schrijft in het eerder genoemde artikel 'De Belgische Opstand en de Nederlandse literatuur' dat luitenant Van Speyk volgens vele Hollanders in de negentiende eeuw het bewijs was dat Hollands heldenmoed geen verloren glorie was, maar dat de tijdgenoten zich konden meten met de grote mannen van vroegere dagen. Waarschijnlijk is dat de reden dat Van der Hoop naar Claassens en andere nationale helden verwijst.

Verder haalt Van der Hoop verschillende auteurs aan. Helmers wordt bijvoorbeeld genoemd. Volgens mij doet Van der Hoop dit, omdat J.F. Helmers de schrijver is van het in 1812 gepubliceerde werk '*De Hollandsche natie*', dat gaat kort gezegd over de hartstochtelijke bewieroking van het vaderland. Zo blijkt uit '*Nederlandse literatuur, een geschiedenis*' onder redactie van M.A. Schenkveld-Van der Dussen e.a.

Andere schrijvers die in '*Van Speyk, een winter-fantazy*' worden genoemd, zijn onder anderen Vondel, Homerus en Byron, omdat zij ook heldenpoëzie schreven. Van der Hoop noemt Bilderdijk als 'tolk van het onbeschrijfbaar schoon'. R. Nieuwenhuys schrijft in het artikel 'Een vergeten Romanticus' verschenen in *De Nieuwe Taalgids* 26 (1932), dat Van der Hoop Bilderdijk vaak aanhaalt in zijn gedichten.

Ook opent Van der Hoop hoofdstuk twee, De dichter, met een citaat uit een werk van Bilderdijk. Dit citaat omvat het motto van dit hoofdstuk. In het eerste hoofdstuk gebruikt Van der Hoop overigens een passage van Lucreta Wilhemina van Merken om het motto aan te duiden. In hoofdstuk drie wordt hiervoor een tekst van Withuys gebruikt, in hoofdstuk vier een tekst van Charles Durand, in hoofdstuk vijf een tekst van Ernst von Houwald en in hoofdstuk zes een tekst van Victor Hugo.

Tot slot kan worden opgemerkt dat Van der Hoop een belangrijke rol toekent aan God. Hij hangt bijvoorbeeld veel handelingen in '*Van Speyk, een winter-fantazy*' op aan de 'wil' van God. Hieruit kan volgens mij worden opgemaakt dat Van der Hoop een gelovig man was. F.H. Greb schrijft in het stuk 'Ter nagedachtenis van Adriaan van der Hoop jr.' in *Lente en Herfst; verspreide en nagelaten dichtloveren van A. van der Hoop jr.* dat Van der Hoop godsdienst en poëzie als onafscheidelijk zag. In zijn ogen bestond geen poëzie zonder God.

5) Ideeën voor nader onderzoek

Van der Hoop is duidelijk een dichter die achter de Hollandse vorst stond en die dus de Belgische opstand afkeurde. Wellicht zijn er Vlaamse of Nederlandse dichters die de historische gebeurtenissen vanuit een ander oogpunt hebben beschreven of misschien zelfs een soort tegenoffensief in de literatuur teweegbrachten, in de vorm van bijvoorbeeld kritiek op de verering van Van Speyk. Het lijkt mij interessant om op zoek te gaan naar dergelijke werken en die naast het werk van Van der Hoop te leggen.

Daarnaast lijkt het mij de moeite waard om de romanticus Adriaan van der Hoop af te schilderen tegen een tijdgenoot als Hendrik Tollens (1780-1856). Wat vonden deze twee auteurs bijvoorbeeld van elkaars werk? K. Korevaart schrijft namelijk in het artikel 'Adriaan van der Hoop: een romanticus in de krant', verschenen in *Nieuw Letterkundig Magazijn* 9 (1991), dat Van der Hoop 'de anonieme criticus was die in verscheidene tijdschriften de roem van gevestigde auteurs, zoals Beets en Tollens, aantastte.

Geraadpleegde bronnen

- J.C. Cortuis Brandt, 'Als de Romantiek nadert'. In: *De Nieuwe Taalgids* vol. 46 (1953), p. 241-247.
- F.H. Greb, 'Ter nagedachtenis van Adriaan van der Hoop jr.'. In: *Lente en Herfst; verspreide en nagelaten dichtloveren van A. van der Hoop jr.* Rotterdam 1842, p. 3-23.

- K. Korevaart, 'Adriaan van der Hoop: een romanticus in de krant'. In: *Nieuw Letterkundig Magazijn* vol 9 (1991) afl. 2 (december), p. 37-40.
- Robert Nieuwenhuys, 'Een vergeten romantikus'. In: *De Nieuwe Taalgids* vol. 26 (1932), p. 273-289.
- M.A. Schenkeveld-Van der Dussen, T. Anbeek, W. van den Berg e.a., *Nederlandse literatuur, een geschiedenis*. Groningen 1993.
- C.N.G. de Vooy, 'Iets over Adriaan van der Hoop als criticus'. In: *De Beweging* vol. 13 (1917) afl. 4 (april), p. 245-261.
- S. de Vries, 'Gedichten en andere geschriften over Van Speyk'. In: *De lucht in gevlogen, de hemel in geprezen*. Haarlem 1988, p. 31-40.
- Woordenboek der Nederlandsche Taal
- P. van Zonneveld, 'Nicolaas Beets over Adriaan van der Hoop'. In: *Nieuw Letterkundig Magazijn* vol. 3 (1985) afl. 1 (mei), p.19-20.
- P. van Zonneveld, 'De Belgische Opstand en de Nederlandse literatuur'. In: *De negentiende eeuw* vol. 5 (1981) afl. 4 (dec.), p. 200-212.